

DÁRCE

LOIS LOWRYOVÁ (LOWRY, Lois. *Dárce*. Vyd. 2. Přeložila Dominika KŘEŠŤANOVÁ. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1316-7.)

čtenářská dílna:

- Papír – doprostřed jméno, nákras figurky, okolo pavoukem oblíbená barva, povolání, které obdivuji / mezi kterými si možná jednou budu vybírat, země, kam se chci podívat, podstatná událost českých dějin, podstatná událost světových dějin, oblíbené roční období, nejmilejší měsíc v roce. Vytvoříme skupinky po čtyřech, kde žáci výsledky své práce navzájem sdílejí.
- Nahlas každá skupinka vysloví jednu shodu, jednu rozdílnost.
- Vyber si dvě z emocí, které jsi prožíval v posledním týdnu: strach, stud, radost, smutek, vztek, vina, pýcha, očekávání, překvapení, důvěra.
- Zkus definovat 1. lásku, 2. přátelství.
- Co o knize napoví obal? Kdo je dárce? (Odhadujte...)

Byl skoro prosinec a Jonas začínal mít strach. Ne. Špatné slovo, opravil se v duchu. Strach je pocit, který člověku svírá žaludek a znamená, že se stane něco hrozného. Takový strach cítil před rokem, když se nad společenstvím dvakrát ukázalo neznámé letadlo. Viděl ho při obou přeletech.

S přimhouřenýma očima zahlédl, jak se štíhlý tryskáč mihl po obloze takovou rychlostí, že z něj zbyla skoro jen šmouha, a v příštím okamžiku se v jeho stopách rozlehla hromová rána. A o něco později přeletělo stejné letadlo ještě jednou, tentokrát z opačné strany. (...) Jonas se tehdy zarazil a nejistě se rozhlédl kolem sebe. Dospělí i děti stejně jako on nechali všeho, co právě dělali, a celí zmatení čekali, jak se ta nezvyklá událost vysvětlí. (s. 6)

Jak rozumíte popisované situaci? Z čeho asi pramenil strach?

„Když jsem byl malý,“ začal otec, „nikdy jsem se nemohl dočkat prosince. Stejně jako teď ty a Lily. Každý prosinec přinášel ohromné změny.“

Jonas přikývl. Přesně si vybavoval každý prosinec od doby, kdy se stal, jestli ho paměť nepletla, Čtyřkou. Ty dřívější si nepamatoval. Ale vídal jejich průběh každý rok a vzpomínal si na všechny prosince, které se týkaly jeho sestry. Vybavoval si ten, kdy jeho rodina Lily dostala, den, kdy jí přidělili jméno a kdy postoupila mezi Jedničky.

Obřad Jedniček byl samý křik a smích. Každého prosince se z dětí narozených v předchozím roce stávaly Jedničky. Pěstouni, kteří je měli od narození na starosti, je jedno po druhém přinášeli na pódium – každý rok přesně padesát dětí, pokud nemuseli žádné vyřadit. Některé děti už chodily, i když nejistě a na roztřesených nožkách, a jiné, staré teprve pár dní, přinášeli pěstouni zabalené v příkrývkách. (s. 16)

Kdo máte prosinec jako nejoblíbenější měsíc v roce a proč? Proč byl důležitý pro hrdiny knihy? Poznačte v textu slova, kterým nerozumíte, po výzvě učitele běžte napsat na tabuli. Společně zkusíme jejich význam odhadovat.

„Novoděti jsou hrozně roztomilé,“ povzdechla si Lily. „Přála bych si dostat zařazení jako rodička.“

„Lily!“ okřikla ji matka ostře. „Takhle nemluv. To není zařazení, na které by člověk měl být hrdý.“

„Ale já mluvila s Natašou. Znáš tu Desítku, co bydlí za rohem? Občas chodí na dobrovolnou službu do rodičího střediska a vyprávěla mi, že rodičky dostávají senzační jídlo, denní cvičení mají jen úplně

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Marcela Svejková.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz; ISSN 1802-4785.

Provozuje Národní pedagogický institut České republiky (NPI ČR).

lehoučké a většinu času jen hrají hry, baví se a čekají, až přijde jejich čas. Já myslím, že by se mi to líbilo," odsekla Lily podrážděně.

„Tři roky," odpověděla matka přísným tónem. „Tři porody a je konec. Zbytek života pak tráví jako dělnice, dokud nepřejdou do Domu stáří. Takhle by sis to představovala, Lily? Tři roky zahálky a pak až do stáří těžká dřina?" (s. 27)

V jakém světě jsme se ocitli? Zkusíte ho popsat ve dvou větách?

Dokonce i výběr partnerů byl tak promyšlený, že když si dospělý zažádal o partnera nebo partnerku, trvalo celé měsíce a někdy i roky, než se dočkal schválení a vyhlášení nového spojení. Braly se v potaz nejrůznější vlastnosti – povaha, hladina energie, inteligence, zájmy – a všechny musely být v dokonalém souladu. Například Jonasova matka byla inteligentnější než otec, ale otec měl klidnější povahu. Navzájem se doplňovali. Jejich spojení jako všechna ostatní po tři roky pečlivě sledovala Rada starších a všechny aspekty musely dopadnout uspokojivě, aby si dvojice mohla zažádat o dítě.

Rada starších promýšlela všechno, nejen výběr partnerů, ale i přidělování jmen, umísťování novodětí do rodinných jednotek a samozřejmě i zařazování. (s. 55)

Podle čeho byste si chtěli životního partnera / životní partnerku vybírat vy? A která z kritérií v textu postrádáte?

Poprvé za dvanáct let života si Jonas připadal odlišný, vydělený. Dobře si pamatoval, co říkala předsedkyně Rady starších: že jeho výcvik bude probíhat osaměle, stranou ostatních.

Výcvik ještě ani nezačal, a už tu vydělenost začínal pociťovat, stačilo vyjít z auditoria. S deskami, které dostal na pódiu, se prodíral davem a hledal svoji rodinnou jednotku a Ashera. Lidé mu uhýbali z cesty. Dívali se na něj. Zdálo se mu, že slyší šeptané poznámky. (s. 72)

Jonas si pospíšil do dveří a ocitl se v pohodlně zařízené bytové jednotce. Vlastně se to tu v mnohém podobalo jeho vlastnímu příbytku. Nábytek byl v celém společenství tentýž – praktické, bytelné kusy s jednoznačným účelem. Postel na spaní. Jídelní stůl. Psací stůl na učení.

Nic z toho nechybělo ani v tomhle prostorném pokoji, i když Jonasovi neušlo pár menších rozdílů. Látka na čalouněných křeslech a pohovce byla o něco silnější a luxusnější, nohy stolu nebyly rovné, jako měli doma, ale štíhlé a prohnuté, zdobené u země nevelkou řezbou. Postel ve výklenku na opačné straně pokoje zakrýval nádherný přehoz, po celé ploše vyšívány složité vzory.

Ale nejnapadnější rozdíl byly ty knihy. V Jonasově příbytku měli obvyklé příručky, které patřily do každé domácnosti: slovník a tlustý svazek, ve kterém se popisovaly všechny úřady, továrny, budovy a komise v celém společenství. A samozřejmě knihu pravidel.

Jiné knihy než ty z domova Jonas v životě neviděl, dokonce ani nevěděl, že vůbec existují.

Ale v téhle místnosti stály u všech stěn, od podlahy až ke stropu, police plné knih. Musely jich tu být stovky, možná dokonce tisíce, a na každé byl lesklými písmeny vytlačený název.

Jonas na ně zůstal zírat. Neuměl si představit, co může být na těch tisících stránkách napsané. Že by snad existovala pravidla nadřazená pravidlům, kterými se řídí společenství? Nebo nějaké další popisy úřadů, továren a komisí? (s. 80–81)

Přemýšlejte, proč některé státy rozdělují knihy na dovolené a zakázané. Může být vzdělanost občanů nebezpečná?

„Moje práce je důležitá a velice ceněná. Ale to neznamená, že jsem dokonalý. Už jednou jsem se pokoušel vychovat nástupce a neuspěl jsem. Ptej se prosím na cokoli, co by ti mohlo pomoci.“

Jonasovi vířily hlavou otázky, celé tisíce nebo snad miliony otázek. Tolik otázek, kolik bylo knih lemujících stěny místnosti. Ale nahlas nevyslovil ani jednu. Teď ještě ne. (s. 83–84)

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Marcela Svejková.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz; ISSN 1802-4785.

Provozuje Národní pedagogický institut České republiky (NPI ČR).

Na co byste se chtěli v tuto chvíli obou „příjemců paměti“ zeptat vy?

„... Nejde o moji minulost a moje dětství, nic takového na tebe přenášet nebudu.“
Opřel se dozadu a položil hlavu na čalouněnou opěrku. „Jde o paměť celého světa,“ řekl s povzdechem.
„Před tebou, přede mnou, před předchozím příjemcem a tak pořád dál do minulosti.“
Jonas srahl čelo. „Celého světa?“ zeptal se. „Tomu nerozumím. Chcete říct, že se ty vzpomínky netýkají jen nás? Našeho společenství? Je v nich i Jinde?“ Pokoušel se srovnat si to v hlavě. „Omlouvám se, nerozumím tomu. Možná na to nejsem dost chytrý. Nechápu, co myslíte, když říkáte ‚celý svět‘ nebo ‚pořád dál do minulosti‘. Myslel jsem, že existujeme jenom my. A že je jenom teď.“ (s. 85)

Zkuste definovat Jonasovo „Jinde“. Proč asi Dárce nemohl rozumět?

„Je to, jako když...“ Muž se odmlčel, jako by pátral v paměti po nejvýstižnějších slovech. „Jako když jedeš v hlubokém sněhu z kopce na saních,“ řekl po chvíli. „Zpočátku tě to rozjaří: ta rychlost a čerstvý, ostrý vzduch, ale postupně se sníh hromadí, nabaluje se na skluznici a ty zpomaluješ, musíš se snažit čím dál víc...“

Najednou potřásl hlavou a zahleděl se na Jonase. „Ty nevíš, o čem mluvím, vid?“ zeptal se.
Jonas byl zmatený. „Nerozumím tomu.“
„Jak bys taky mohl. Vždyť vůbec nevíš, co je sníh, vid?“
Jonas pokrčil rameny.
„Nebo sánky? Skluznice?“
„Nevím,“ odpověděl Jonas.
„Z kopce? To ti taky nic neříká?“
„Nic, prosím.“ (s. 85–86)

Zavřete oči a zkuste si vybavit vzpomínky spojené se sněhem. Jaké to je, když na podzim nebo na začátku zimy začnou poprvé poletovat sněhové vločky. Jaké to je sjíždět kopec na sánkách, bobech, lyžích... Proč by někdo měl zájem na tom, aby lidé neměli vzpomínky?

Dny ubíhaly a měnily se v týdny. Jonas se prostřednictvím vzpomínek naučil pojmenovat barvy a postupně je začínal vidět i v normálním životě (jeho život už ovšem zdaleka nebyl normální a on věděl, že už nikdy takový nebude). Ale objevovaly se a zase mizely. Letmo zahlédl zelenou, třeba na upraveném chodníku kolem Ústředního náměstí nebo na keři nedaleko řeky. Na okamžik spatřil jasně oranžové dýně na nákladním autě, které je přivázelo ze zemědělských polí za hranicemi společenství – záblesk zářivé barvy, která se zjevila a hned zase zmizela, a dýně znovu nabraly obvyklý fádň, nijaký odstín.

Od dárce se dozvěděl, že bude trvat ještě dlouho, než si dokáže vidění barev uchovat.
„Ale já je chci!“ vztekal se Jonas. „Není to spravedlivé, že nic nemá barvu!“
„Není to spravedlivé?“ Dárce se na Jonase zvědavě zadíval. „Vysvětli mi, jak to myslíš.“
„No...“ Jonas se nad tím musel zamyslet. „Když je všechno stejné, nikdo nemá v ničem na vybranou. Chtěl bych se ráno probudit a sám se rozhodnout: vezmu si modrou halenou, nebo červenou?“
Podíval se na sebe, na bezbarvou látku oblečení. „Jenže ona je pořád stejná.“
Maličko se zasmál. „Já vím, že není důležité, co má člověk na sobě. Nezáleží na tom. Ale...“
„Důležitá je ta možnost volby, vid?“ doplnil ho dárce. (s. 105–106)

Je pro vás důležitá možnost volby?

Jonasovi se nechtělo vracet zpátky. Nechtěl další vzpomínky, nechtěl čest, která k nim patřila, nechtěl ani moudrost, nechtěl bolest. Chtěl zpátky svoje dětství, odřená kolena a hry s míčem. Seděl o samotě v rodinném příbytku, oknem sledoval hrající si děti a občany, kteří se po jednotvárném dni

v práci vraceli na kole domů a tam dál žili svůj prostý život beze strachu a bolesti, protože on, a před ním další a další, byli vyvoleni, aby nesli jejich břemeno.

Jenže neměl na vybranou. A tak se den co den vracel do pokoje v přístavku. Poté, co se s ním podělil o děsivou vzpomínku na válku, ho dárce řadu dní zahrnoval samými laskavými dojmy.

„Je spousta hezkých vzpomínek,“ ujišťoval ho, a byla to pravda. Během výcviku už Jonas poznal nesčetné útržky štěstí a s nimi zkušenosti, jaké dřív nezažil. (s. 131)

Má Jonas domov?

„Otče? Matko?“ zeptal se Jonas nejistě, když rodina skončila s večerním jídlem. „Chtěl bych se vás na něco zeptat.“

„A na co, Jonasi?“ chtěl vědět otec.

Přiměl se vyslovit to nahlas, i když mu přitom tváře zrudly rozpaky. V duchu si ta slova přeříkával celou cestu z přístavku.

„Máte mě rádi?“

Na chvíli se rozhostilo zaražené ticho. A pak se otec zasmál.

„Ale Jonasi. Zrovna od tebe bych to nečekal. Vyjadřuj se přesně, buď tak laskav.“

„Jak to myslíš?“ nechápal Jonas. Nevěděl, co čekal, ale pobavená reakce to určitě nebyla.

„Tvůj otec chce říct, že používáš natolik obecné slovo, že v podstatě nemá žádný smysl. Dneska ho vnímáme jako zastaralé,“ vysvětlovala matka pečlivě.

Jonas na ně nechápavě hleděl. Žádný smysl? Za celý život nepoznal nic smysluplnějšího, než byla tahle vzpomínka.

„Přece víš, že naše společenství by nemohlo dost dobře fungovat, kdyby se lidé nevyjadřovali přesně. Můžeš se zeptat ‚Máte ze mě radost?‘ Odpověď zní ‚Ano‘,“ pokračovala matka.

„Nebo ‚Jste hrdí na moje výsledky?‘“ navrhl otec. „A my budeme z celého srdce souhlasit.“

„Už rozumíš, proč není vhodné užívat slova jako ‚mít rád?‘“ zeptala se matka.

Jonas přikývl. „Ano, děkuji,“ odpověděl pomalu.

Bylo to poprvé, kdy rodičům zalhal. (s. 136–137)

1. *Metodou automatického psaní zkusí každý rozvíjet pokračování příběhu. Nepřetržité psaní po dobu tří minut. Pak několik dobrovolných čtení nahlas.*
2. *Najdeme plusy a minusy života ve světě bez barev a bez emocí? Pišme na tabuli do dvou sloupečků. Co bude převažovat?*
3. *Roku 2014 byl podle knižní předlohy natočen sci-fi film Dárce. Zhlédněte trailer a pokuste se popsat, jestli jste Jonase a jeho příběh vnímali podobně jako tvůrci filmu. <https://www.youtube.com/watch?v=QQaoOOXLOGs>*
4. *Na závěr lekce se vrátíme k nákresu figurky a věcí, které nás utvářejí. Tečku udělejte u těch, které byly odepřeny Jonasovi. Dokázali byste se některých dobrovolně vzdát?*
5. *Existují v dnešním světě společenství, která o sobě tvrdí, že jsou dokonalá, a svým občanům odpírají možnost srovnání – cenzurou, zákazem cestování, vzdělávání, policejní represí, pracovními tábory?*